

լաւագոյն ու ժերը մէկզմէկ ջնջելու չվստնուէին, կը ծնէր «ընդհանուր ներդաշնակութիւնը», «սեփեգեթական սէրը», «սեփեգեթական ատելութեան» տեղ: Եւ դեռ քննելով արդի ընկերական դրութիւնը ու բազմատեղով դաշն Տարվինի գտած բնաշրջական օրէնքին, Պիւխնէր կը ցուցնէ թէ այդ սեփեգեթի պաշարառէն փոխանակ հասնելու աշխատագոյն եւ լաւագոյն ուժերուն բնական լաւ ընտրութեան մը, արդի ընկերական վատ կազմակերպութիւնը կը հասցընէ մեղ բոլորովին հակառակ արդիւնքի մը. լաւագոյն ուժերն են աշտը որ ստիպուած են վնասակար ուժերէն ընկճուելու եւ վնասակարներն են յաճախ որ կը յաղթանակեն: Այս աղէն մարդու եւ բարձր հոգիի աշխարհահայեցողութեանն է որ հասած է Պիւխնէրի իմաստասիրութիւնը. սակից կը յայտնուի թէ «բժան կշիռ ունին անբարոյակա՛նութեան ամբաստանութիւնները. եւ իր գերքերուն մէջ մէկ ծայրէն միւսը, իր բոլոր հակաակորդներուն հետ ունեցած վիճաբանութեանց մէջ, բաժնին խորունկ համոզումը ունեցող, ստույթեան եւ անարդարութեան դժբաղդողի, վեհանձն ու անկեղծ մարդու չլցան է որ կը գտնուի, բնութեամբ խանդավառ, ճշմարտութեան եւ զեղեցկութեան սիրահար մըն է: Այս յատկութեանցը կը պարտի Պիւխնէր իր վայելած ընդհանուր համակրանքը եւ այն տեղը դոր կը գրաւէ այս վերջին կէտ դարու շրջանին մարդկային մտաւորական զարգացման պատմութեան մէջ:

Բարիք

ՏԻԳՐԱՆ, ՅԱՍՏԵԱՆ

Հ Ե Ր Ո Վ Դ Ի Ա

Բ

Շար. (*)

Արեւը խոշորուն ծայրերը, սարերուն դաստապուհներ կը վառէնէր, սալաքարերը ծայրայեղօրէն կը տաքցնէր, եւ աղանիներ, ծոփորներէն թռչելով, բակին վերեւ կը դարձնարձէին: Այն ժամն էր որ սովորաբար Մաննայի անոնց հատիկ կը ցանէր: Կկըզած կը

(*) Տես Անանիս, քիւ 1, 6—7, 8.

միւր Չորրորդագետին առջեւ, որ ոտքի վրայ էր Վիտեւլիտին մօտ, Գալիւեացիները, յաշնանները, զինուորները ետեւէն շըրջանակ մը կը ձեւացնէին. ամենքը կը լռէին, պատանի լիբին անձկութեամբ բռնուած:

Նայր մեծ հառաչանք մը լսուեցաւ, անձաւային ձայնէ մը արձակուած:

Հերովդիս դաշն լսեց պալատին միւս ծայրէն: Թովուտինն էր յաղթահարուած, ամբօր ճեղքեց անցաւ, ու մէկ ձեռքը Մաննային ուսին դրած, մարմինը կիսահակ, մտիկ կ'ընէր:

Չայնը բարձրացաւ.

—Վա՛յ ձեզի, Փարիսեցիք ու Սաղուկեցիք, իժմե՛ր՝ ծնունդներ, ուռա՛ծ տիկեր, մեծա՛մբխո՛ր ծննդաներ:

Հասկցան որ Եւքանանի ձայնն էր: Անունը բարնէ բրան պտուեցաւ, Ուրիշներ վազկցին եկան:

—Վա՛յ քեզի, ո՛վ ժողովուրդ, ու վա՛յ Յուդայի մասնիչներուն, Եփրայիմի գինովներուն, անոնց որ պարարտ հովիտը կը բընակին եւ գինինն աղղեցութեան տակ կը դանդաշեն:

«Թող ջնջուի՛ն ինչպէս ջուրը որ կը հոսի, ինչպէս կոխլանք որ քաւած ատենը կը հալի, ինչպէս կնոջ մը սաղմը որ արեւ չի տեսնոր:

«Պէտք է որ դուն, մօ՛ւլա՛մ, ճնճուկներուն եւ նոճիներուն մէջ ապաստանիս, կամ քա՛բայրներուն մէջ ինչպէս տիրիկեան ճաղարները: Բերդերու գոնէրն ընկուզի կիզուէն աւելի շուտ պիտի կոտորտին, պատերը պիտի փլչին, քաղաքները պիտի այրին, եւ Անմահին պատուհասը պիտի կանգ չառնէ: Ձեր անդամները ձեր արիւնին մէջ պիտի տորթն, ինչպէս բուրդը ներկարարի մը կարտսին մէջ, Եոր ցաքանի մը պէս՝ ձեզ պիտի ըզկաւէ, ձեր մարմնոյն կտորուանքները լեռներուն վրայ պիտի թափէ:»

Ո՞ր աշխարհակալին կ'ակնարկէր Վիտեւլիտին արդեօք ձողվմայեցիք միայն կրնային այդ կոտորածը կատարել: Դանգաւաներ կը բարձրանային, «Հերի՛ք, հերի՛ք, թող լռէ՛:»

Ան շարունակեց, աւելի բարձրաձայն.

—Ինչո՞ց մօրը զիակին քով, երախաները մոխրներուն վրայ պիտի քաշկոտուին, Ամեն մարդ պիտի երթայ իր հացը փնտռել՝ փլատակներու մէջէն, սրէ անցնիլ այգ առնելով, Եւնապայերն ոսկրոսիքները իրարու բերնէ պիտի

քաշին հրապարակներուն վրայ, ուր ծերունիներն իրիկունը կը խօսակցէին: Բու կոյսերդ, արդունքներն կուլ տալով, քիթառ պիտի նըւապին օտարին խնջոյքներուն մէջ, եւ ջուռ մանէն արի որդիներդ պիտի կընին իրենց ողնայարը՝ ծանրածանր բեաներէն սկզբուած: «

Ժողովուրդը իր աքաբի օրերը կը յիշէր, իր պատմութեան բոլոր արեւոքները: Հին մարգարէներուն խօսքն էին: Եւ ծանան, մեծ հարուածներու պէս, ետեւէ ետեւ կ'արձափէր զանոնք:

Բայց ձայնը քաղցր, դաշն, երգեցիկ դարձաւ: Կ'առեւտէր ապստում մը, երկնքին մէջ շողշողումներ, նորածինը՝ մէկ թեւը վիշապին քարայրին մէջ, կաւին տեղ ոսկի, անապատը վարդի պէս փթթած. — «Ինչ որ հիմա վաթսուսն քանքարի արժէք ունի, դանկ մը պիտի չարժէ: Կ'աթի աղբիւրներ պիտի բղխին ժայռերէն, ամէն մարդ՝ փորը կուշտ՝ հնձանեւրուն մէջ պիտի քնանայ: Ե՛րբ պիտի գաս, դո՛ւն որուն կը սպասեմ: Առաջուց, բոլոր արդիւրը կ'երկրպագեն, եւ ջուռ թագաւորութիւնդ անվախճան պիտի ըլլայ, Դաւթի՛ որդի: »

Չորրորդապետը ընկրկեցաւ, Դաւթի որդւոյն դոյռութիւնէն վերաւորուած՝ ինչպէս ըստականալիքէ մը:

Եւ քանան զայն թշնամանից իր թագաւորութեանը համար, — «Անմահէն ուրիշ թագաւոր չկայ» — եւ իր պարտէզներուն, արձաններուն, փղոսկրէ կահերուն համար, ինչպէս ամբարիշտ Աքաբը:

Անտիպաս իր կուրծքն ի վար կախուած կընիթին շղթայիկը փրցուց, ու զայն փոսին մէջ նետեց, հրամայելով որ լռէ:

Չայնը պատասխանեց.

— Պիտի՛ պոռած ինչպէս արջ մը, ինչպէս վայրենի էջ մը, ինչպէս կին մը որ զուակ կը բերէ:

«Պատուհասը ջուռ պղծութեանդ մէջն է արդէն, Աստուած Չորիքին ամբարիշտները կը դատապարտէ քեզ: »

Ու ծիծաղելու բարձրացան, ալիքներուն ճողփելներն հանգուսնակ:

Վիտելլիոս կը յամատէր դեռ կենալ: Թարգմանը, անխռով շեշտով մը, Հոմմախեցուց լեզուով կը կրկնէր բոլոր նախաախօսքները զոր Եւքանան կը մոնչէր իր լեզուովը: Զորրորդապետը եւ Հերովդէս ստիպուած էին զանոնք

երկու անգամ կրկնու: Կը հեւար ան, մինչ կ'ինը՝ բերանաբաց՝ հորին խորը կը նայէր:

Ահապու մարդը զլուրը դէպ ետեւ նետեց, եւ վանդակապատին ձողերը բռնելով, անոնց փակցուց երեսը որ կը նմանէր մացառի մը, ուր երկու ածուխ կը վառէր:

— Ա՛հ, դո՛ւն ես, Յեզաբել:

«Անոր սիրտը գողցար ոտնամանիդ ճարճատիւնովը: Զամբիկի պէս կը խնայէիր: Ան կողինդ լեռներուն վրայ փոցեր, ջուռ պատարազ կատարելու համար:

«Տէրը պիտի խլէ գինգերդ, ծիրանիէ պատմուճաններդ, փուչէ ջողերդ, բազմակներուդ օղակները, ոտքերուդ մատնիները, եւ պզտիկ ոսկի մահիկները որ ճակտիդ վրայ կը դողան, արծաթէ հայկիները, ջայլամի փետուրէ հովաւարները, սատափէ չըմուշկներդ որ հասակդ կը բարձրացնեն, ագամանգներուդ հպարտութիւնը, մագերուդ բուրմունքները, եղունգներուդ ներկուածքը, մեղկութեանդ բոլոր հնարքները, եւ գայլախաղները պիտի չլաւեն շնացող կ'ինը քարկոծելու համար:

Հերովդէս աչքովն իր շուրջը պաշտպանութիւն մը փնտռեց: Փարիսեցիները կեղծաւորաբար գետնը կը նայէին: Սաղուկեցիները դրլուխին անդին կը դարձնէին, վախճանով որ Անթիոսի պատուը կը վերաւորեն: Անտիպաս մահամբէ կ'երեւար:

Չայնը կը խոշորանար, կ'ընդլայնէր, կը թաւալէր՝ որոտման հերձուրմանով, եւ արձագանքը իրան մէջ զայն կրկնելով, կը շանթաւարէր Մաքերոսը բազմապատկուած պայթուցիկներով:

— Փռիքին մէջ պտղէ՛, Բարելոնի աղջի՛կ, Ալիւրաղա՛: Գօռիք քակէ՛, մուճակդ հանէ՛, փէշերդ վի՛ր ար, գետերը անցի՛ր, ամօթդ երեւան պիտի ելլէ, խալտաակութիւնդ պիտի տեսնուի, հեծեծանքներդ ակոսներդ պիտի կուտըրտին: Յաւիտեանակա՛նը ջուռ ոճիրներուդ դարչանոտութիւնը կ'առէ: Անիծա՛ծ, անիծա՛ծ: Շան պէս սատկէ՛:

Վերնադուռը գոցուեցաւ, կախարիչը վար ինկաւ: Մանայի կ'ուզէր Եւքանանը խեղդել: Հերովդէս անհետացաւ: Փարիսեցիները դայթակա՛ծ էին: Անտիպաս, անոնց մէջտեղը, ինքզինքը կ'արդարացնէր:

— Անշուշտ, յարեց Նիխազար, պէտք է որմարդ իր եղբօրը ամուսնը իրեն կ'ուրթնան առնէ, բայց Հերովդէս այրի չէր, եւ մանաւանդ թէ

զաւակ մըն ալ ունէր, ինչ որ գործին գարչեւ լիւութիւնը կը կաշմէր :

— Միտ'ալ, սիտ'ալ, առարկեց Յովնաթ . ս Սաղուկեցիին, որէնքը աշպարի ամուսնութիւններ կը գտառապարտէ, բայց բացարձակապէս ջ'արգիւիւր :

— Ինչ կ'ուզէ ըլլայ, կ'ըսէր Անտիպաս, շատ անիրաւ են ինծի նկատմամբ . վերջապէս Արիստոյիմ իր հօրը կնիկներուն հետ պատկեցաւ, Յուդա իր հարսին հետ, Ամոնն իր քորջը հետ, Լոփտ իր աղջիկներուն հետ :

Աւելոս որ քնանալու գացած էր, այս միջոցին երեւան ելաւ, երբ խնդիրը բացատրեցին իրեն, Չորրորդապետին վարմունքին հաւանութիւն յայտնեց : Այգալիի անմիտ բաներու համար մարդ նեղութիւն քաշելու չէր : Ու կուշտուկուռ կը խնդրա քանանաներուն պարտաւն ու Նւքանանին կատաղութեանը վրայ : Հերովդիա, դռնառաջքին մէջտեղը, անոր կողմը դարձաւ :

— Էր սխալիս, տէ'ր : Ժողովրդին կը հրաւիրէ որ մերժեն հարկ վճարել :

— Իրաւ, հարցուց իսկոյն Հարկահանը :

Պատասխանները ընդհանրապէս հաստատական եղան : Չորրորդապետը հարկերը բազմապատկած էր :

Վիտելլիոս մտածեց թէ բանտարկեալը կրնար փախիլ . եւ որովհետեւ Անտիպասը ընթացքը կասկածելի կը թուէր իրեն, պահակներ կեցուցու գոնեան ոտջեւ, պատերուն տակ եւ բակին մէջ :

Յետոյ դէպ ի իրեն յատկացուած սենեակները ուղղուեցաւ : Քանանաներու պատգամաւորութիւնը իրենընկերացաւ :

Առանց պատարազութեան խնդրոյն զգչելու, իւրաքանչիւրը իր զանգատները կը յայտնէր : Գլուխը կը տանէին : Ամենքը ճամբուցաւ : Յովնաթաս կը բաժնուէր իրմէ, երբ աստաւունքի մը մէջ նշմարեց Անտիպասը որ կը խօսէր երկայն մազերով ու ճերմակ պատով : ճանով մարդու մը, Նահապիի մը հետ : Ու զղջաց զանի պաշտպանած ըլլալուն :

Որորդապետութիւն մը Չորրորդապետը միութեամբ էր : Նւքանան ալլեւս իրմէ կախում չուէր : Հռովմայեցիները անոր գործը վրանին կ'առնէին, Ի'նչ թիթեւացում : Փանուէլ այդ պահուն կը պտտէր պահպանութեան ճամբուն վրայ :

Կանչեց զայն, եւ զինուորները ցոյց տալով,

— Աստուք մենէ ուժով են . չեմ կրնար ասոյց ձեռքէն ազատել, յանցանքը իմս չէ :

Իսկը մարդ չէր մնացած : Ստրուկները հանգչելու գացած էին : Նրկիքին կարմրութեանը վրայ, որ հորիզոնը կը բացաւաւոր, ամենէն փոքր ուղղածիդ առարկաները սեւ կ'երեւային : Անտիպաս որդւ տեսաւ աղարանները՝ Մեռեալ Մովսէս միւս ծայրը, բայց Արաքներու վրանները չնշմարեց : Մեկնա՞ծ էին : Լուսինը կը բարձրանար, Հանդարտացում մը կ'իջնէր սրտին մէջ :

Փանուէլ, յուսաբեկ, կը մնար՝ դունչը կուրծքին վրայ : Վերջապէս, յայտնեց ինչ որ ունէր ըսելու :

Ամուսն սկիզբէն ի վեր, արշալոյսէն առաջ երկինքը կը զննէր, այն պահուն ուր Պերսէոս համաստեղութիւնը Զենիթը կը գտնուի : Ազալա հաղիւ կ'երեւնար, Ալգոլ նուազ կը փայլէր, Միրա-կեանի անհետացած էր . ասակից կը դուշակէր թէ այդ գիշերն իսկ Մաքերոսի մէջ ամենակարեւոր մարդ մը պիտի մեռնէր :

Ո՞վ պիտի ըլլար այդմարդը : Վիտելլիոս չափազանց աղէկ պաշարուած էր, Նւքանանը պիտի չգլխառնէին : (Ուրեմն ես եմ), մտածեց Չորրորդապետը :

Թ երեւս Արաքները պիտի դառնային : Անթի-հիւպատոսը պիտի իմանար Պարթեւներուն հետ իր ունեցած յարաբերութիւնները : Նրուսաղէմացի սիկարեաններ քանանաներուն հետն ի վեր ի կ'երթային . իրենց զգեստներուն տակ զաշոյշներ ունէին, եւ Չորրորդապետը Փանուէլի գեաութեան վրայ չէր տարակուսեր : Մտածեց Հերովդիային դիմելու կ'առաջ դայն, բայց ան կրնար սիրտ տալ իրեն . եւ բոլոր կապերը խզուած չէին այն այն կախարդանքին զոր աստնով կրած էր :

Երբ անոր սենեակը մտաւ, պորփրեւէ աւազանի մը վրայ կիսամրն կը մխար . եւ փոշիներ, օծանելիքներ, ամպի նմանող կերպասներ, փետուրէ աւելի թիթեւ ասղապարծութիւններ ցրցուած էին աշտանի տը :

Փանուէլի գուշակութիւնը չըսաւ, ոչ ալ Հրեանմբն ու Արաքներէն զգացած վախը : Հերովդիա զինքը վատ պիտի համարէր : Հռովմայեցոց խօսքը ըբաւ միայն . Վիտելլիոս զինուորական ծրագիրներէն ոչինչ վտասահ էր

իրեն , Կ'ենթադրէր թէ անի բարեկամ է Կայսր-
սին որուն հետ Ագրիպաս յաճախ կը տեսնուէր ,
Աքսոր պիտի զրկէին զինքը , Կամ թերեւս
խողովոյէին :

Հերովդիս , արհամարհոտ ներողամտութեամբ
մը , ջանաց զանի ապահովել , վերջապէս փոքր
արկզէ մը տարօրինակ մետալ մը հանեց , Տի-
բերիտի կիսադէմքովը զարդարուած : Ատի կը
բաւէր սակրաւորները գունատանցնելու եւ ամ-
բաստանութիւնները հալեցնելու :

Անտիպաս , երախտագիտութիւնէն յուզուած ,
հարցուց թէ ինչպէս ձեռք աւնցուցած էր :

—Տուին ինծի , վրայ բերաւ Հերովդիս :

Դիմացը , վարագուրակի մը ներքեւ , մերկ
բազուկ մը երկնցաւ , մատղաջ բազուկ մը ,
սիրուն , եւ կարծես Պոլիկլետի ձեռքով փղոսկրի
մէջ ճախարակուած : Գիշ մը անձարակ ,
բայց շնորհալի ձեւով մը օդին մէջ կը թեւ-
նակէր , պատին մօտ մոռցուած չապիկ մը ա-
փելու համար :

Պատու կրն մը վարագորը կէս բացաւ ու
կամաց մը շապիկը ներս սահեցուց :

Չորրորդապետը վերյուշում մը ունեցաւ ,
զոր չկրցաւ ճշդել :

—Գո՛ւկդ է այդ ստրկուհին :

—Քեզի՞ ինչ , պատասխանեց Հերովդիս :

Գ

Կոչնականները սրահ կը լեցնէին :

Սրահը , մայր-եկեղեցիի մը պէս , երեք թեւ
ունէր , զոր իրարմէ կը բաժնէին ալգումիմի
փայտէ սիւներ՝ քանդակազարդ պոռնիք խոյակ-
ներով : Անոնց վրայ կը յենուէին երկու
վանդակապատ ճեմախիճներ , եւ երբորք մը ,
ոսկի հիւսկէնէ , կը կորնթարդանար խոր ,
ահապին կամարի մը զիմացը՝ որ միւս ծայրը կը
բացուէր :

Բազմատեղեկան աշտանակներ ընդունարա-
նին ամբողջ երկայնութեամբը շարունակ ած-
ղաններուն վրայ բացալատ , հրեզն մացառ-
ներ կը ձեւացնէին՝ ներկուած հողէ բաժակ-
ներուն ու պղնձէ պնակներուն , ձիւնի կիւ-
րիկոններուն , խաղողի զիգուածքներուն մէջ-
տեղը . բայց այդ կարմիր պաշտառութիւնները
աստիճանաբար կը կորսնէին՝ ձեղունին բարձ-
րութեանը պատճառով , եւ լուսաւոր կէտեր
կը փայլէին , ինչպէս աստղեր՝ գիշերը՝
ոստերու մէջտեղուանքէն : Պատին մեծ բա-
ցուածքէն , տուներու տամպլիններուն վրայ

ջահեր կը նշմարուէին . որովհետեւ Անտիպաս
կը տունաւորէր իր բարեկամները , իր ժողովուր-
քը , եւ ամէն անոնք որ ներկայացած էին :

Ստրկուհներ , շան պէս աշխոյժ , ոտուկին
թաղքէ սանգաշներանցուցած , կ'երթեւեկէին ,
սկրտեղներ բերելով :

Անթիքի պատասխն սեղանը , ոսկեզօծ վերնա-
տունին տակ , ղետեղուած էր ժանտաթգնիթի
տախտակներով ձեւացած բարձրաւանդակի մը
վրայ : Բարեւոյի գորգեր զաշն կը շրջափակէին
տեսակ մը վրանի մէջ :

Երեք փղոսկրէ անկողին , մէկը գիմացը եւ
երկուքը քովքով , իրենց վրայ կը կրէին Վի-
տելլիոսը , անոր որդին . եւ Անտիպասը . Անթի-
հիպատոսը զրան մօտ էր , ծախ կողմը , Աւլոս՝
աջ կողմը , Չորրորդապետը՝ մէջտեղը :

Ունէր ծանր սեւ վերարկու մը , որուն հիւ-
սուածքը կ'անհետանար գոյնզգոյն վերադրու-
թեանց տակ , երեսները չպարած էր , մօրու քը
հողմաւարածեւ կտրած , ու երկնագոյն փոշի
ցանած՝ մաղբրուն մէջ որոնք ականակուռ
ծամակալով մը կը սեղմուէին : Վիտելլիոս պա-
հեր էր իր ծիբանի ուսընդանութը , որ շեղակի
կ'իջնէր վուշէ պարեգօտի մը վրայ : Աւլոս
իր արծաթաճամուկ մանիշակազոյն միտաքօն
պատմուճանին թեզանիքները կ'անակը կապել
տուած էր : Մագերուն պարոյրները յարկ
յարկ կը ձեւացնէին , եւ շափիւղայ մանակ
մը կը շողար կնկան լանջքի պէս մոտ ու
ճերմակ կուրծքն ի վար : Գոյլը , փախթի մը
վրայ՝ ծալապապիկ կը նստէր շատ գեղեցիկ
տղայ մը , որ միշտ կը ժպտէր : Ունանոցնե-
րուն մէջ տեսեր էր զայն , եւ ա՛յլ չէր կրնար
անկից զատուիլ . ու գծուարութիւն կրելով
անոր քաղդէական անունը միտքը պահելու ,
պարզապէս Անտիպաս կ'անուանէր զայն՝ Մերթ
ընդ մերթ , եռնկողմանոցին վրայ կը փռուէր :
Այն ատեն իր բոպիկ ոտքերը կոչնականե-
րուն գլխուն կը ցցուէին :

ԿԻԻՍԹԱՆԿԱՆ ԶԼՈՊԵՒ

(Շարունակելի)

